DE OPENINGSREDE VAN DR. W. P. BERGHUIS

Wij staan nu twintig jaar achter de gebeurtenissen, welke voor het thans levende Nederlandse geslacht tot dusver wel de meest ingrijpende en de het gehele leven tot in zijn diepste vezelen rakende zijn geweest.

Allen, die er hetzij in aktieve hetzij in passieve zin in betrokken zijn geweest zullen dit gebeuren van de jaren 1940-1945 in zijn begin, in zijn loop en in zijn einde zich hun gehele leven als de dag van gisteren blijven herinneren.

Oorlog en bezetting, verraad en verzet, menselijke hoogmoed en rassenhaat, beide tot in het uiterste: het was voor ons iets volstrekt nieuws, iets onvoorstelbaars, iets waarvan je tevoren dacht, dat je het niet zou kunnen meemaken en doormaken. Toch heeft dat gekund. God heeft de mens een ongelooflijk incasseringsvermogen gegeven ondanks het feit, dat wij in de meest afgrijselijke diepten van de menselijke ziel hebben moeten kijken.

Dit alles is nu twintig jaar geleden. Tenslotte al weer twintig jaar. Twintig jaren, die een zeer grote versnelling in het levensproces der mensheid hebben vertoond. Jaren, die een koude oorlog hebben gebracht na de ten goede afgelopen hete tweede wereldoorlog.

Jaren, die ons land, Europa en de wereld nieuwe taken en mogelijkheden in geheel nieuwe maten en verhoudingen hebben geboden, waaruit nieuwe idealen voortvloeiden. Jaren, die zo ontzaglijke prestaties van wetenschap en techniek hebben te zien gegeven, dat zij vele tevoren in ons menselijke brein vaststaande zekerheden niet alleen aan het wankelen hebben gebracht maar ook ondersteboven hebben gegooid, met zelfs dit risico dat dit gebeuren ons met het wezen van ons historisch-christelijk geloof in het ongerede doet raken, indien wij er niet aan vasthouden, dat ook dit gebeuren slechts een momentopname is in het raadsplan van de Schepper van hemel en aarde.

Jaren, die — hoe is het mogelijk na de ellende en de verwoestingen van de oorlog — een ongekende welvaart hebben gebracht.

En misschien is juist daardoor nogal iets gaan vervagen van het besef van de centrale dingen waarom het toen in die jaren ’40-’45 in wezen ging. Het was een strijd op leven en dood voor het naakte bestaan in gerechtigheid en vrijheid.

Ondanks alle verschrikkingen was het leven in die jaren simpel en daarom voor allen, die er zich met hart en ziel in betrokken gevoelden, in wezen rijk.

Dat de directe herinnering aan de centrale dingen, waarom het in de politiek van toen ging, maar waarom het tenslotte in elke politiek gaat, aan het vervagen is, is niet alleen een verlies ten opzichte van dat verleden maar opnieuw een gevaar voor de toekomst. Want laten wij ons goed bewust zijn, wij zijn er als mensen sinds 1945 niet zoveel beter op geworden. Nijd en afgunst, egoïsme en nationalisme, rassendiscriminatie en superioriteitsgevoelens zijn in het klein en in het groot nog evenzeer verschijnselen in het mensenleven als tevoren, zij het dat zij zich tot dusver niet in een zo brute vorm openbaren als in de jaren ’40-’45. Er is overigens geen enkele zekerheid dat dit niet weer kan gebeuren. Maar in het licht van hetgeen zich in de moderne wereld aan ontwikkeling voltrekt zijn onze verantwoordelijkheden groter geworden.

Ook al is in de afgelopen maanden onze politieke aandacht in het bijzonder gericht geweest op binnenlandse spanningen, die dit ook rechtvaardigden, wij weten en dienen te weten, dat dit onze aandacht niet mag afleiden van wat er in Europa, in het Atlantische gebied en in de wereld als geheel politiek aan de gang is.

Kernbewapening

De spanningen, welke zich in de vrije wereld, zowel in Europa als in het Atlantische verband, voordoen zullen zich naar mijn mening in de komende jaren toespitsen op de vraag wat de staten met de kernbewapening willen gaan doen. Dat is een van de meest klemmende vragen van onze tijd.

Wij aanvaarden het bestaan van het kernwapen als een noodzakelijk verdedigingsmiddel van recht en vrijheid tegen onrecht en dwang. Maar de aard en de ontzaglijke ernst van dit wapen brengt met zich mee, dat nu het er eenmaal is — en het is een illusie te menen dat het nog weer weg kan — het alleen verantwoord is het te handhaven op een zo sterk mogelijk geconcentreerde plaats in een vrije wereld. Op de in de komende tijd steeds meer zich naar voren dringende vraag

of een verenigd Europa over een eigen kernwapen moet kunnen beschikken, zij het ook in een verdragsmatige binding met

Amerika, zullen wij ondubbelzinnig nee moeten zeggen. Om met des te meer klem te kunnen bepleiten een volwaardige inspraak van een verenigd Europa in een Atlantisch kernwapen, waarin ook het Amerikaanse wordt ingebracht.

Dat overigens in de gegeven omstandigheden op dit punt de beslissende verantwoordelijkheid en leiding bij de Verenigde Staten van Amerika berusten is buiten kijf en dient als zodanig ook te worden aanvaard.

Europese parlement

Voor wat de Europese ontwikkeling betreft zal in de naaste toekomst een beslissing moeten vallen omtrent het geven van grotere bevoegdheden aan het Europese parlement. De toenemende bevoegdheden der Europese Gemeenschappen zullen tenslotte alleen aanvaardbaar zijn indien zij onder reële democratische controle staan. Deze beide punten vragen in de naaste toekomst in het bijzonder onze aandacht.

Het Duitse probleem

In het maandblad „Wending" van april j.1. vond ik opgenomen een „Verklaring van de Commissie voor Christelijke Verantwoordelijkheid voor Europese Samenwerking, februari 1965".

Ofschoon de naam van deze commissie mij als zodanig niets zegt, heb ik omdat deze Verklaring in genoemd blad was opgenomen haar met aandacht gelezen. Daarin kwam o.m. voor een paragraaf over „Het Duitse probleem", beginnende met: „Het voortduren van de Duitse deling, twintig jaar na de oorlog en tegen de wil van de Duitsers, blijft onaanvaardbaar voor het christelijk geweten".

Sterker kan het met betrekking tot de tweedeling van Duitsland wel niet gezegd worden.

Nu heb ik voldoende besef, dat het Duitse probleem in de huidige wereldpolitiek feitelijk belangrijk is, hetgeen overigens nog iets anders is dan normatief belangrijk.

Ik begrijp ook heel goed, dat de West-Duitsers er voor zichzelf een centraal punt van wereldpolitiek van maken en dat is het in belangrijk opzicht ook. Maar wanneer hiervan een zaak van „onaanvaardbaar voor het christelijk geweten" wordt gemaakt, dan geeft men aan een feitelijke situatie, die men tenslotte vanuit zijn oorzaken moet beoordelen, een

overspannen en eenzijdige inhoud.

Het christelijk geweten heeft te maken met de strijd tussen recht en onrecht en dan zal men het ontstaan van de tweedeling van Duitsland mede in dat licht moeten bezien.

Wat dit betreft heeft op zichzelf gezien een begrijpelijke en ook door ons ondersteunde poging tot Duitse hereniging niet meer rechtskracht dan een poging van Russische zijde om zich tegen een eventueel door hen gevreesd vernieuwd Duits imperialisme veilig te stellen.

Ontwikkelingshulp

En nu ik het in deze rede, die overigens deze keer hoofdzakelijk van binnenlands-politieke aard zal zijn, toch nog over enkele punten van internationaal beleid heb gehad, zou ik onjuist doen door niet nog eens weer de nadruk te leggen op het punt van de ontwikkelingshulp als een van de hoofdpunten van wat onze partij wil. Er is door de regering in haar nieuwe samenstelling versterking van deze ontwikkelingshulp in uitzicht gesteld. Wij juichen dit zeer toe, ook wanneer daaruit voort zou vloeien — ik spreek hier overeenkomstig ons Program van Actie — het leggen van bijzondere lasten op ons volk.

Ik zou het leggen van speciale lasten op ons volk voor dit doel in de een of andere vorm van een aparte welvaartsbelasting — hetzij direct dan wel indirect — ten behoeve van de ontwikkelingslanden zelfs zeer gaarne zien en daardoor bij' onszelf zowel het besef van onze eigen welvaart als van onze sociale verplichtingen jegens de niet-welvarende volken op uitdrukkelijke wijze te accentueren en voelbaar te maken.

Daarmede kunnen wij in de wereld een daad van betekenis stellen. Laten wij als klein land die dan ook stellen.

Kabinetscrisis

Er zijn in de drie maanden, voorafgaande aan de bevrljdingsherdenking, in onze Nederlandse politiek nogal schokkende dingen gebeurd.

Niet schokkend in die zin, dat het de wereld beroerde. Die heeft er nauwelijks weet van gehad, vooral nu minister Luns op zijn vaste plaats is blijven zitten.

Maar wel schokkend in binnenlands-politieke zin. Nu ben ik mij er volkomen van bewust, dat wanneer ik over die gebeurtenissen op dit ogenblik nog iets zeg het in belangrijke mate mosterd is na een maaltijd, die wij al in overvloedige mate hebben gesavoureerd. Ik hoop dat u mij toch de gelegenheid wilt geven nog enkele dingen te boekstaven.

Er is een kabinetscrisis ontstaan niet vanwege een conflict tussen regering en Staten-Generaal maar omdat het zittende kabinet het over een zeer aangelegen punt in de Nederlandse politiek niet eens is kunnen worden.

Er zijn spanningen geweest, welke tot een crisis hebben geleid, die nu eens geen betrekking hadden op huren, belastingen of woningbouw maar op een geheel ander terrein, namelijk de regeling in ons land van het gebruik van de cultuurmedia radio en televisie. Er is middenin een parlementaire rit een nieuwe, voor het eerst als zodanig optredende politieke regeringscombinatie ontstaan. En voor het eerst sinds 1952 zitten de drie christen-democratische partijen niet samen in een kabinet.

Dit zijn stuk voor stuk dingen geweest, die, terecht, nogal wat politieke beweging en opwinding hebben veroorzaakt, zelfs meer dan normaal gesproken in een verkiezingsjaar in ons land het geval is. Er is dan ook een echte politiek van structurele aard aan de orde geweest. Een hall jaar geleden heb ik voor uw vergadering gezegd, dat er weliswaar niet zoveel maar toch nog wel een aantal belangrijke punten van typisch binnenlands-politieke aard in ons land zijn. En daarbij noemde ik het punt van radio en televisie. Dat dit zo moest worden gezien gold kennelijk zowel voor de V.V.D. als voor onszelf, maar ook — zoals gebleken is — zowel voor de K.V.P. als voor de P.v.d.A., en, naar men moet aannemen toch ook voor de Christelijk-Historischen. Ieder wist vanaf de zomer van 1963, vanaf het begin van het optreden van het kabinet-Marijnen, dat hier het belangrijkste spanningspunt zou liggen, dat tot een breekpunt zou kunnen worden, hetgeen het ook geworden is.

Het potentiële breekpunt was in het accoord van Wassenaar tot na 1 juli van dit jaar verschoven. De breuk is eerder gekomen mede door het toedoen van een brief van de regering aan de Tweede Kamer, waarin werd toegezegd vóór 1 maart van dit jaar met de zienswijze van de regering te komen zowel over de invoering van reciame in de televisie ais omtrent

tijdelijke toelatingseisen van nieuwe zendgemachtigden.

Het kabinet is zelf over die toezegging gestruikeld. Die toezegging behoeft dat kabinet niet te worden kwalijk genomen. Ik geloof niet dat wij daarover, nu wij alles kunnen overzien, rouwig moeten zijn. Het zou er toch van zijn gekomen. Hoe langer dit punt de binnenlandse politiek zou hebben vertroebeld, des te schadelijker zou het voor de nationale zaak zijn geweest. Niet dat wij op zichzelf begerig waren naar een tussentijds breken van het kabinet-Marijnen. In het algemeen is een tussentijdse breuk niet begerenswaardig en vooral niet wanneer dit tussentijds, zoals nu het geval is geweest, tot een andere constellatie leidt met nogal vérstrekkende gevolgen.

Bovendien had dit kabinet — op welks beleid wij op onderdelen, zoals bijvoorbeeld de ontwikkelingshulp, ook wel kritiek hadden — dingen tot stand gebracht, vooral in de sociale, de woningbouw- en de landbouwsector, die onze volle instemming hadden, en waarom wij het kabinet gaarne zijn volle zittingsperiode gegund hadden.

Maar het zat er niet in. Het zat er niet in op het zware politieke punt van radio en televisie. En daarom zeg ik: toen steeds duidelijker werd, dat het er toch van moest komen, dan hoe eerder hoe beter.

Het nieuwe kabinet

Dat is nu geschiedenis geworden. De ontstane situatie heeft ertoe geleid, dat er nu een kabinet in een geheel nieuwe formatie, namelijk bestaande uit figuren van en parlementair gedragen door de K.V.P., de P.v.d.A. en de A.R.P., is opgetreden. En dat niet omdat verkiezingsuitslagen deze nieuwe combinatie als het ware voorschreven. De verkiezingsuitslagen van 1963 kunnen — zoals nogal eens is gebeurd in de laatste tijd — moeilijk voor of tegen de ene of de andere combinatie in het geweer worden geroepen, omdat zowel de V.V.D. als de P.v.d.A. in 1963 belangrijke verliezen hadden geleden, de V.V.D. relatief zelfs meer dan de P.v.d.A.

De nieuwe formatie is tot stand gekomen omdat het bij kabinetsformatie-aangelegenheden toch altijd vooropstaande punt, dat het land geregeerd moet worden en dat daartoe de regering zich op verantwoorde gronden enigermate verzekerd moet weten van voldoende steun in de Staten-Generaal,

redelijkerwijs geen andere combinatie mogelijk maakte. Elke politieke party of fractie, welke in dezen verantwoordelijkheid draagt en die het landsbelang wil laten prevaleren boven electorale verlangens of partijpolitieke doelstellingen, zal dit met in achtneming van de feitelijke omstandigheden moeten toegeven.

Ik zou er de voorkeur aan hebben gegeven, indien het mogelijk ware geweest, wanneer nu tussentijds een breuk met de V.V.D. was ontstaan de christelijke partijen met hun drieën ondanks hun minimale parlementaire meerderheid het nog resterende gedeelte van de parlementaire periode zouden hebben afgemaakt. Niet alleen omdat, zoals ik reeds zei, het tussentijds doen optreden van een geheel nieuwe regeringscombinatie in het algemeen niet zo aanbevelenswaardig is, maar ook omdat het voor een evenwichtig beeld van de politieke machtsverhoudingen in ons land op zichzelf niet ondienstig zou zijn geweest indien een tweemaal vierjarige periode, waarin moest worden bewezen dat een goed beleid, vooral ook een goed sociaal beleid zonder socialisten mogelijk is, zou zijn vol gemaakt.

Ik zeg uitdrukkelijk; indien het mogelijk ware geweest. Maar het zat er niet in. Immers, voorop stond en voorop moest staan, dat allereerst de zaak van radio en televisie, waarover de kabinetscrisis was ontstaan, zowel in het belang van de zaak zelf als ook in het belang van het land en van een goede politieke orde op korte termijn tot een oplossing moest worden gebracht. En daarvoor zou bij het optreden van een kabinet van de drie christelijke partijen de medewerking van de Christelijk-Historischen noodzakelijk zijn. Er was geen enkele reden voor de verwachting, dat indien een dergelijk kabinet zou zijn opgetreden en indien de medewerking van de C.H. met betrekking tot de oplossing van het radio- en televisievraagstuk niet aanwezig zou zijn, de P.v.d.A. als niet- regeringspartij bereid zou zijn die oplossing erdoor te halen. Integendeel, dat kon niet verwacht worden. Het zat er dus niet in.

V.V.D./P.v.d.A.

En nu zitten wij als anti-revolutionairen opnieuw in een kabinet samen met de P.v.d.A. Is dat zo verwonderlijk? Er zijn blijkbaar mensen onder ons, die dat vinden. Waarom eigenlijk?

De P.v.d.A. is een van de bonafide democratische partijen in ons land. Een half jaar geleden heb ik voor uw convent

gezegd, dat wij zeer sterk hechten aan het blijven samengaan in regeringsverband van de drie christelijke partijen en dat het samengaan met V.V.D. dan wel met P.v.d.A. voor ons een zaak van beleid is. Dat men overigens ook voor wat het samengaan van de drie christelijke partijen betreft tot een beleidskeuze kan worden gedwongen, is nu wel gebleken.

Een paar jaar geleden heb ik de uitspraak gedaan, dat er een nauwe democratische verwantschap bestaat tussen ons en de socialisten. Dat duidde — ik heb het uitdrukkelijk zo gesteld — niet op een speciale politieke verwantschap maar op een democratische. Ik heb dat gedaan omdat ik meende, dat het gewenst was, dat daarop geattendeerd werd en omdat er mede rekening moest worden gehouden, dat er weer een ogenblik zou komen waarop wij weer samen met de socialisten zouden gaan regeren en dat wij dat dan ook ongedwongen en ongefrustreerd en in alle openheid zouden moeten kunnen doen. Ik kan niet aan de indruk ontkomen, dat hier en daar onder ons op dit punt wel een zekere frustratie bestaat. Ik betreur dit, want ik meen, dat dit onze vrijheid van optreden in het Nederlandse politieke bestel zou kunnen belemmeren en de ruimte en de openheid zou kunnen beperken.

Ik heb in al mijn geruchtmakende uitspraken nimmer een voorkeur uitgesproken voor een samengaan met de P.v.d.A. boven die met de V.V.D. Ik ben wel een van degenen uit onze partij geweest, die In de jaren vanaf 1956 tot de kabinetscrisis in 1958 duidelijk hebben uitgesproken, dat een sinds de oorlog onafgebroken deelnemen van de P.v.d.A. aan de regering teveel accent aan het socialistische element in ons landsbestuur had gegeven, en dat het goed zou zijn indien het accent eens zou worden verlegd naar een beleid, dat meer gericht was op vrijmaking van de staat en naar meer verantwoordelijkheid voor het particulier initiatief.

Het gaat in de politiek steeds, maar vooral in de hedendaagse politiek met haar ontzaglijke gecompliceerdheid om het zoeken van een juist evenwicht tussen particulier initiatief en particuliere verantwoordelijkheid enerzijds en de overheidszorg en overheidsverantwoordelijkheid anderzijds. Het verheugt mij, dat drs. Schmelzer, de voorzitter van de K.V.P. Tweede Kamerfractie bij de debatten over de regeringsverklaring daarop nog eens met nadruk heeft gewezen. En dan weegt bij ons de particuliere verantwoordelijkheid, met alle risico’s, welke daaraan zijn verbonden maar met

inachtneming ook van de kracht welke daarvan uitgaat zo zwaar, dat wij daarvan allereerst uitgaan zonder dat wij overigens aan de zeer positieve betekenis van de verantwoordelijkheid welke de overheid als genadegave van God in een zondige wereld als hoedster van het algemeen belang en vooral als beschermster van de zwakkeren in de samenleving heeft, iets van haar volle waarde willen ontzeggen.

Hier ligt de spanning in de politiek. Voor de politiek in het algemeen. Ook voor de politiek voor ons als anti-revolutionairen. Zo is het in een bewust gevoerde politiek altijd geweest. Zo zal het blijven. Of wij dat nu aanduiden met de onder ons zo vertrouwde en nog steeds rake uitdrukking „gezag en vrijheid" dan wel met die van de verhouding van overheid en particulier initiatief doet er niet zoveel toe. Het gaat om de garantie van de (geestelijke) vrijheid van de mens in de aardse samenleving enerzijds en de taak van de van Godswege gegeven overheid als hoedster van het algemeen belang en als opkomende voor de zwakkeren anderzijds.

Er bestaan wat betreft de visie op overheid, staat en maatschappij fundamentele verschillen van mening tussen ons en de socialisten. En dat zal ook zo blijven. En dacht u nu, dat ik uit het oog verlies, dat de P.v.d.A. in de persoon van de heer Vondeling heeft gesteld, dat het bestaan van confessionele partijen funest is voor een goede werking van de parlementaire democratie?

Niet alleen het verleden, maar ook het heden van de confessionele partijen zal moeten logenstraffen de juistheid van deze stelling. Een dergelijke stelling kan alleen worden geponeerd, wanneer men onvoldoende zicht heeft op de het gehele leven in al zijn activiteiten doordringende betekenis van het christelijk geloof.

Maar er zijn ook zaken, ten aanzien waarvan wij voor de realisering van ons program meer van de socialisten kunnen verwachten dan bijvoorbeeld van de V.V.D. Dat kan echter op andere punten misschien ook wel eens omgekeerd het geval zijn. En wij moeten overigens beslist niet het gevoel hebben, dat de liberalen over de confessionele partijen gunstiger denken dan dr. Vondeling.

Het gaat ons om onze eigen koers en wat wij daarvan in de praktijk van de politiek kunnen waarmaken. En in die koers

vormt naast het eigen gezag van de overheid enerzijds en de particuliere verantwoordelijkheid anderzijds een zwaar element het opkomen voor de zwakkeren in de samenleving, nationaal en internationaal. Daarop ligt voor ons — en ik dacht, dat dit uit een waarlijk christelijke politiek voortvloeide — een zeer zwaar accent. Dat blijkt ook uit ons Program van Actie.

Wanneer wij in de huidige omstandigheden iets van onze doelstellingen, zoals neergelegd in ons Program van Actie, willen waarmaken zullen wij dit moeten doen in bereidheid tot een positieve samenwerking o.m. met de P.v.d.A.

Vroeger

Overigens, wat het samengaan met socialisten in een kabinet betreft, was het in 1939 niet prof. Gerbrandy, die als eerste antl-revolutionair — tegen de zin van zijn partij — in een kabinet met socialisten — en dat was toen nog de marxistische S.D.A.P. — ging zitten. En is er nu nog iemand die dat zou durven veroordelen?

En toen in 1952 de heren Algera en Zijlstra voor het eerst na de oorlog in een kabinet met de P.v.d.A. zitting namen — ik weet wel, dat gaf ook wel deining — is dat toen tot schade van de Nederlandse of van de anti-revolutionaire zaak geweest?

Omroepbestel

Het kabinet-Marijnen is gevallen op het punt van radio en televisie. Het is gevallen omdat de V.V.D. — en ik denk hier helemaal niet speciaal aan de liberale ministers in het kabinet maar aan de V.V.D. als zodanig — zich na een jarenlange campagne vóór commerciële televisie en tegen de zullen in een positie had gemanoeuvreerd waarvan blijkbaar geen terug mogelijk was en waardoor het wel tot een breuk moest komen.

Er zijn daar krachten en invloeden de boventoon gaan voeren, waardoor althans ik zelf in de V.V.D. als regeringspartner teleurgesteld ben, gewoon uit algemeen-politieke en alge- meen-democratische overwegingen.

Men heeft daar terwijl men samen met drie Christelijke partijen in een kabinet zat er iets door willen drukken wat er niet in zat. Men had moeten weten, dat men daardoor een breuk forceerde.

Indien men dit van de aanvang af heeft gewild en z'n eigen standpunt heeft willen doordrukken had men niet met de Christelijke partijen in zee moeten gaan. Indien men het niet heeft gewild had men wijzer moeten zijn.

Dat de liberalen het met het Nederlandse organisatiebestel niet eens zijn is uiteraard hun goed recht. Dat zij de innerlijke waarde daarvan niet inzien, betreuren wij. Maar op de innerlijke kracht daarvan hebben zij zich verkeken. Men heeft jarenlang een stemming gekweekt tegen de „zuilen", in het bijzonder tegen de confessionele.

Nu vind ik de term „zuil", om daarmee aan te duiden de organisaties, zoals die uit het volksleven zijn opgekomen op het gebied van de politiek, van het sociale en maatschappelijke en van het culturele, op zichzelf helemaal niet verkeerd.

Zij geeft weer de dragende kracht welke deze organisaties in onze samenleving hebben.

In het organisatie-bestel kristalliseert zich de verscheidenheid van opvattingen, zoals die in elke democratische vrije samenleving tot uitdrukking komt, en zij heeft, naar onze overtuiging, in de confessionele organisatie-vorm een verdieping gevonden.

In die zin is in ons Nederlandse politieke organisatie-bestel de V.V.D. evengoed een zuil als de andere politieke partijen. En in die zin heeft kennelijk ook de AVRO zich als een zuil beschouwd, toen zij zich bij monde van haar voorzitter accoord verklaarde met het plan-Cals.

En wat dat betreft is er ook in het radio- en televisie-bestel

— niemand heeft het ooit anders gewild maar het is in de plannen Bot en Cals nu nog eens uitdrukkelijk weergegeven

— plaats voor elke aan algemene normen voldoende nieuwe zuil.

En dan gaat het niet om een „hoe meer zuilen, hoe meer

vreugd", maar wel hierom, dat er in ons radio- en t.v.-bestel een volkomen openheid is jegens elke nieuwe stroming welke zich vanuit het volksleven op representatieve wijze presenteert.

Het in Nederland gegroeide organisatiepatroon zou slechts een kwalijke en hoogst verwerpelijke kant hebben, indien men er een door de overheid beschermde exclusieve en monopolistische zaak van zou willen maken.

Maar dat is dan ook in genen dele het geval.

Maar de V.V.D. wilde wat anders. Die wilde voor de door haar bedoelde gegadigde of gegadigden wel een exclusieve plaats. En dat heeft niets met vrijheid te maken. Integendeel. En het heeft niets met een open bestel te maken. Integendeel. Het heeft wel te maken met hovaardij.

Het doet het vermoeden wekken van een zich als nationale élite willen opstellen tegenover de uit het volksleven opgekomen zullen.

Vandaar mijn teleurstelling in de houding van de twintigste eeuwse Nederlandse liberalen.

De V.V.D. heeft inzake radio en televisie hoog spel gespeeld. Zij heeft dat spel verloren en zichzelf buiten spel gezet.

Christelijke partijen

Wat, zoals voor de hand ligt, van hetgeen in de laatste maanden op nationaal-politiek terrein is gebeurd ons het meest heeft geraakt is dat de drie Christelijke partijen niet in regeringsverband bij elkander gebleven zijn en dat de C.H.U. buiten de Regering is geraakt.

Het is bekend dat een van de hoofdpunten van beleid van onze partij reeds sinds jaren is geweest het bewaren van de onderlinge samenhang van de drie grotere Christen-Democratische partijen en in het bijzonder het streven naar één Reformatofisch-Christelijke partij, tot het stichten waarvan ARP. en C.H.U. samen zouden moeten overgaan.

Ik behoef niet te herhalen al hetgeen door mij in de loop van de jaren — naar sommigen vinden tot in den treure — met volle overtuiging is bepleit met betrekking tot een toenadering tot de C.H. in de richting van die nieuwe, éne partij, om in de wereld van vandaag en voor de jongeren van vandaag nieuw élan te geven aan een levende Christelijke politiek.

En nu is er een deuk in de verhouding gekomen. Ik wil u wel eerlijk zeggen, dat ik daaronder nogal verslagen ben.

De gevolgen van die deuk zijn op dit ogenblik nog niet te overzien. Die gevolgen zullen geheel afhangen van de intenties welke men over en weer met betrekking tot een samengaan voor de toekomst heeft.

Eén reformatorische partij

Ik kan wat dit aangaat alleen zeggen, dat onze intenties — en ik weet zeker hier namens onze partij als zodanig te spreken — onveranderd zijn. In dit verband zou ik diegenen onder ons die soms om misschien feitelijk-begrijpelijke redenen een neiging om zich tegen de C.H. af te zetten niet kunnen onderdrukken, willen verzoeken dit wel te doen, hetgeen uiteraard niet inhoudt dat men geen feitelijke onjuistheden zou mogen rechtzetten.

Het gaat hier om een zaak welke in betekenis ver uitgaat boven het incidentele gebeuren van een kabinets-formatie en de stemmingen welke een dergelijk gebeuren oproept. Het spreekt vanzelf, dat wij verdrietig zijn, wanneer uit de verslagen van een C.H.-congres blijkt dat men zich van die zijde wel tegen ons afzet, ofschoon wij ook die reacties weer moeten zien in het licht van een in bescherming nemen van de eigen leiding, die wordt aangevallen.

Gaarne wil ik mij aansluiten bij de uitspraken, welke prof. Van Niftrik als voorzitter van de Nederlandse groep van de Internationale Unie van Christen-Democraten een week geleden in een door deze groep georganiseerde conferentie in Scheveningen omtrent deze dingen heeft gedaan. Ik was zeer verheugd dit uit zijn mond te horen.

Ik zou overigens zo gaarne uitspraken als deze eens uit de mond van de directe leiding van de C.H.U. bijvoorbeeld van de heer Beernink willen horen'). Want van die zijde vernemen wij zo vaak geluiden weike het tegendeel doen veronderstellen. Met alle respect voor het persoonlijk gezag van prof. Van Niftrik, organisatorisch gezien zijn zijn uitspraken vrijblijvend. En dat zijn de onze niet. En willen ze ook niet zijn.

Ik heb gezegd niet geheel te weten of het uit elkander gaan van C.H. en A.R. bij de kabinets-formatie een incident is of niet. Maar in leder geval mogen wij vaststellen, dat de omstandigheden waarin dit heeft plaatsgevonden, incidenteel zijn geweest, d.w.z. door aan zekere actuele en aan personen verbonden gebeurtenissen bepaald.

Van ganser harte hoop ik, dat het gebeurde een incident en niet symptomatisch is geweest. In het streven naar het geven van een nieuwe organisatorische gestalte aan de Reformatorisch-Christelijke politiek dragen nu eenmaal c.h. en a.r. een primaire verantwoordelijkheid. Dit is vanwege de pretentie, die wij beide hebben nl. van Christelijke partijen te zijn, een

zeer grote. Het is duidelijk, dat de K.V.P. in deze in de goede zin zeer is geïnteresseerd, maar wij beide, c.h. en a.r. zullen het op dit punt moeten volbrengen. Dat doelbewust niet- confessionele partijen als P.v.d.A. en V.V.D. in deze ten opzichte van ons negatief geïnteresseerd zijn mag ons bepaald niet van ons streven laten afleiden.

RiJnmondraad

Gaarne wil ik de hoop uitspreken, dat tenslotte onder Gods bestel zal mogen blijken, dat de schok van het gebeurde een winstpunt en geen symptoom van verwijdering is geweest. En voorts wil ik gaarne de wens uiten, dat de uitslag van de verkiezingen zoals die binnenkort voor meer dan een half miljoen kiezers zullen plaatsvinden ten behoeve van de samenstelling van de Rijnmondraad mag aantonen, dat het ook electoraal een goede daad van christelijk-historischen en anti-revolutionairen is geweest door samen met één lijst uit te komen, en dat deze verkiezingen ook door kiezers buiten de kring van a.r. en c.h. mogen worden aangegrepen als een demonstratie om zich uit te spreken voor één protestants-Christelijke partij.

Deze regionale verkiezingen kunnen op dit punt blijken van grote algemene waarde te zijn.

Fractie en partij

De kabinetsformatie heeft voor onze partij o.m. met zich meegebracht, dat er opnieuw verandering in het voorzitterschap van de a.r. Tweede Kamerfractie heeft plaatsgevonden.

De heer Roolvlnk heeft de heer Smallenbroek als zodanig opgevolgd.

Er is rondom deze opvolging enige spanning geweest. Nu deze spanning door de instantie, die daartoe bij uitstek geroepen was, nl. de Tweede Kamerfractie, is opgeheven, wil ik gaarne ook al zou het ten overvloede zijn de verzekering geven, dat partijleiding en fractieleiding ook in het nieuwe personele verband zich bewust zijn van hun gezamenlijke Christelijke verantwoordelijkheid ten opzichte van het in de toekomst te voeren politieke beleid, waarbij het gaat zowel om de koers als om de eenheid van de Anti-Revolutionaire Partij.

Het uitspreken van deze verzekering is voor mij in deze rede het moment om na de wat terugblikkende beschouwingen,

die ik tot nu toe heb gehouden, de blik vooruit te richten. Want daar gaat het tenslotte weer om wanneer wij door enkele spannende episoden in het verleden, die ons zo in beslag hebben genomen, heen zijn. Dat is inderdaad verleden geworden en dat mogen wij achter ons laten, als wij er maar door geleerd hebben.

Nu richten wij de blik weer vooruit. En dan gaat het — ik herhaal het — om de koers èn om de eenheid van onze partij.

Hierom gaat het ook — en ik weet dat ik daarbij mede namens de heer Roolvink spreek — in het noodzakelijke samenspel van fractie en partij.

De koers staat voorop. Dat ligt ook voor de hand. Het heeft voor een politieke partij weinig zin om eenheid te demonstreren, indien men niet weet ten aanzien van welke koers dit gebeurt.

Maar indien de koers is uitgezet, is het voor een politieke party evenzeer noodzakelijk, indien zij als zodanig geloofwaardig wil zijn en invloed op de feitelijke gang van zaken wil hebben, dat haar aanhang zich daaromheen in een zo groot mogelijke eensgezindheid groepeert.

Dit vereiste van eenheid kan met zich meebrengen, dat mensen die vinden dat het op een bepaald punt niet snel genoeg gaat de pas wat moeten markeren en dat mensen, die vinden, dat te gemakkenlijk een vertrouwd verleden wordt losgelaten, dit zonder wantrouwen accepteren. Want voorop staat, dat zij die elkander in een Christelijke partij gevonden hebben, het eens zijn over de uitgangspunten welke vanuit het Christelijk geloof en de Bijbel het politieke bedrijf ten diepste en tot in de kern beheersen.

Juist op het punt van een fundamentele eenheid rondom
een practisch-politieke koers zal een Christelijke partij zich ook tegenover tegenstanders van confessionele partij formatie geloofwaardig moeten maken en echte politiek ten dienste van de aardse samenleving moeten bedrijven.

Ik dacht, dat onze partij dat laatste op dit ogenblik doet. Ik zeg het in alle bescheidenheid. Want ik zie ook wel de spaanders die eraf vliegen en ook wel de smaad die wij ondergaan.

Maar ik meen, dat de A.R.P. in het huidige tijdsgewricht politiek bedrijft, toegespitst op de problemen die nu aan die

politiek worden voorgelegd.

De koers van onze partij, waarover ik het had is uitgezet. Die is uitgezet in Beginselprogram en Program van Actie.

Die koers wordt onder meer gekenmerkt door haar sterke sociale gerichtheid, zowel nationaal als internationaal. Juist een Christelijke politiek zal de overheid in het bijzonder moeten doen kennen als een schild voor de zwakken in de samenleving. Juist daarin zal iets van een Evangelische boodschap van de Christelijke politiek metterdaad moeten blijken.

„Sociaal-links”

In dat verband heb ik in mijn vorige rede voor uw Convent wat speels of — zoals naar ik meen de heer Roosjen het ergens heeft gesteld — op een wat stoeierige wijze het woord „sociaal-links” gebruikt.

Ik heb dit niet gedaan om daarmede de onderscheiding links-rechts in de zin van vooruitstrevend-conservatief ter vervanging van de onderscheiding niet- en wel confessionele partijen onder ons ingang te doen vinden.

Dat heb ik ook uitdrukkelijk gezegd. Het heeft ook niets met de P.v.d.A. maar wel met de inhoud van een Christelijke politiek te maken.

Ik heb het woord „sociaal-links” voor die keer wel opzettelijk gebruikt en wel om de sterke sociale gerichtheid van onze partij nog eens op een de aandacht trekkende wijze te accentueren en als het ware een ruk aan de bel te doen.

Zoals ik een paar jaar geleden een ruk aan de bel heb willen geven door te stellen dat wij in de bocht zitten, in die zin dat wij er geheel de ogen voor open moeten hebben dat wij in de stormachtige periode van de geschiedenis, waarin wij nu zitten, als levende Christelijke partij een vaak geheel nieuwe opstelling in de wereld moeten zoeken.

En dan gaat het uiteraard niet om die woorden „bocht” of „sociaal-links”. U mag ze wat mij betreft direct weer vergeten als wij het over de zaak waarom het gaat maar eens zijn.

Gezonde organisatie

Wij staan als Christelijke politieke partij in deze tijd voor zware maar ook bijzonder boeiende opgaven, die nieuwe mogelijkheden bieden voor het in de praktijk brengen van een Christelijk bezig-zijn-in-deze-wereld. Des te meer moeten wij

echter onze organisatie sterk, bekwaam en gezond houden. Daarom zou ik in dit verband nu iets willen zeggen over de activiteit van de partij en inzonderheid over die van de kiesverenigingen.

Onze partij heeft in de loop der jaren geen slechte naam gehad op het terrein van haar organisatorisch kunnen.

Iets minder bescheiden gezegd: zij stond er om bekend dat zij in dit opzicht iets presteerde. Dat was voor een niet gering deel aan de kiesverenigingen en aan de toegewijde bestuursleden daarvan te danken.

Op dit punt heb ik thans enige zorg.

Deze zorg wil ik illustreren aan de hand van de ledenwerfactie, die thans aan de gang is.

Ledenwerfacties moeten van tijd tot tijd worden gehouden. Onze ervaring is dat nieuwe leden niet zichzelf in grote getale aanmelden. Zij moeten worden „gehaald", dat wil zeggen geworven tijdens persoonlijke contacten. Een papieren ledenwerfactie is nog nooit geslaagd; men moet er voor op pad.

Nu zijn er gelukkig veel kiesverenigingen, die steeds op hun qui vive zijn om jong-gehuwden of van elders binnengekomenen lid van de kiesvereniging te maken.

Aan het adres van die kiesverenigingen wil ik hier een woord van lof doen horen. Voor hen is een algemene landelijke ledenwerfactie niet nodig. Zij kunnen daarin nooit op opvallende resultaten bogen, want zij benutten steeds elke mogelijkheid tot ledenwinst. Toch Is het aantal van deze kiesverenigingen niet zo groot, dat hun gezamenlijke resultaten een landelijke werf actie overbodig maken.

Tijdens de actie, die thans reeds sinds dit najaar aan de
gang is, zijn rond 3500 nieuwe leden aangemeld. Op zichzelf is dit een verblijdend aantal.

Minder verheugd zijn wij over het aantal kiesverenigingen, dat nog geen werfresultaten meldde. Trekt u zelf maar de conclusie bij de volgende cijfers: deze 3500 nieuwe leden werden aangemeld door een kleine 300 kiesverenigingen. Dit zal wel betekenen, dat circa 700 kiesverenigingen niet of nauwelijks aan deze actie deelnamen. Het wil er bij mij nl. niet in dat 300 kiesverenigingen, ieder gemiddeld 10 a 12 leden kunnen winnen, terwijl de andere 700 kiesverenigingen geen enkel

resultaat weten te boeken.

Ken tweede gevolgtrekking uit deze cijfers zou kunnen zijn dat niet gesteld mag worden: de mensen willen geen lid meer worden van de A.R. Partij. De mensen willen dat kennelijk nog wel mits zij er om gevraagd worden. Men zegt wel eens dat de welvaart als kwalijk nevenverschijnsel de neergang van het organisatieleven meebrengt. De meeste mensen zien in zulk een periode Immers essentiële verlangens vervuld en laten de strijd voor Ideële en materiële zaken aan weinigen over.

Indien dat waar is, ook voor onze partij, dan is het des te meer noodzakelijk om op pad te gaan. Dat geldt dan vooral voor een partij die op de geestelijke basis en achtergrond van het politieke leven wil wijzen.

Roeping en plicht

Wij moeten — niet om een zekere faam uit het verleden te behouden — maar om de centrale doelstellingen van de christelijke politiek aan de man en aan de vrouw en vooral ook aan de jongeren te brengen, weer op pad. Dat geldt ook en vooral voor hen, die plaatselijk leiding geven en dus tot activering van onze partij geroepen zijn. Dat is hun roeping en de door henzelf aanvaarde plicht.

Ik had het er zo straks over dat het gaat om de koers en om de eenheid van onze partij. Dat is naar mijn stellige overtuiging niet het zoeken van de kwadratuur van de cirkel, maar het vragen van de aandacht zowel van enthousiaste jongeren als van verontruste ouderen voor onze gemeenschappelijke Evangelische roeping in het spannende en boeiende leven waarin wij geplaatst zijn.

De spanningen zullen wij bewust hebben te ondergaan zoals
wij ook in die spanningen elkander over en weer vertrouwen hebben te geschenken in het volgen van de aangewezen weg.

Er is over de gehele wereld en daarom ook bij onszelf een crisis in de politiek aan de gang. Dat geldt voor alle politieke partijen. Wie er de ogen voor sluit is blind of een struisvogel dan wel hij stelt zich naast het werkelijke leven op.

Er steken ook binnen de vrije wereld verschijnselen de kop op, waarvan wij twintig jaar geleden hebben gedroomd, dat zij door de ervaring geleerd voorgoed zouden zijn overwonnen.

Een democratische politiek in vrijheid bedreven is en blijft een zaak welke door gebrekkige mensen en met welke gebrekkige middelen wordt gevoerd. Zij dient zich steeds voor kritiek volkomen open te stellen. Daarin ligt juist de kracht van de democratie.

Maar er zijn zowel in ons land als elders krachten, vaak ongrijpbare krachten, aan het werk die op de een of andere wijze het vertrouwen in de democratie als boven andere verre te prefereren methode van politiek vergiftigen.

Het is een verschijnsel, waarvoor twintig jaar na de bevrijding de ogen weer open moeten gaan. Die vergiftiging kan plaats hebben hetzij door onnozelen, hetzij door charlatans, hetzij door booswichten. Maar zij kan onvoorspelbare en onvoorstelbare kwalijke consequenties hebben. De geschiedenis heeft het veelvuldig bewezen. Het optreden van dergelijke verschijnselen is op zichzelf niets nieuws. Zij zijn er altijd geweest, zowel vóór en In als na de oorlog. Maar de gevolgen zijn steeds ingrijpender juist omdat de menselijke verantwoordelijkheden in de politiek nog nooit zo groot zijn geweest als nu.

En van die verantwoordelijkheden zullen wij ons ieder voor zich dan ook meer dan ooit bewust moeten zijn. En wij mogen dat ook doen in een wezenlijke gemoedsrust wanneer wij die verantwoordelijkheden tegelijkertijd zien in hun volstrekte betrekkelijkheid en afhankelijkheid van de Heer van de wereld. Het hangt tenslotte niet van ons af.

En zo gaan wij als een partij, welke zich gekenmerkt wenst te zien als een Christelijke beginselpartij, als een sterk sociaal gerichte partij en als krachtig voorstandster van één nieuwe Reformatorisch-Christelijke partij een nieuwe regeringsperiode in, Gods zegen afbiddende voor het nieuwe kabinet en in het bijzonder ons vertrouwen schenkend aan de a.r. bewindslieden daarin.